

РЕЦЕНЗИЯ

От: доц. д-р Мирослав Митъов Димитров – член на научно жури, определено със Заповед № 2515/12.11.2019 г., издадена от Зам. Ректора по НИД на УНСС – проф. д-р Валентин Гоев

Относно: Дисертационен труд на тема **„ДОГОВОР ЗА ИЗВЪРШВАНЕ НА УСЛУГА”** с автор **Константин Стойчев Белев**, представен за публична защита пред научно жури за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в професионално направление 3.6. „Право” по научна специалност „Гражданско и семейно право”

1. Кратки биографични бележки за дисертанта

Дисертантът Константин Стойчев Белев е роден през 1982 г. в гр. Бургас. Завършва гимназия с преподаване на английски език „Гео Милев“ през 2001 г. Юридическо образование получава в Юридическия факултет на УНСС, където се дипломира през 2007 г., а на следващата година – 2008 г. придобива и юридическа правоспособност. След завършване на образованието си работи като юрисконсулт във „Водоснабдяване и канализация” ЕАД, гр. Бургас и Агенция „Пътна инфраструктура” гр. София, където натрупва богат практически опит в областта на договорното право и гражданския процес. След успешно проведен докторантски конкурс със Заповед N 1020/23.04.2014 г. е зачислен като задочен докторант в катедра „Частноправни науки“ при ЮФ на УНСС гр. София по научната специалност „Гражданско и семейно право“ с тема на дисертационния труд: „Договор за извършване на услуга“ и научен ръководител: доц. д-р Мирослав Димитров. По време на обучението си в докторантът е положил успешно и с високи резултати всички докторантски минимума и е изпълнил всички други, предвидени в индивидуалния му учебен план, дейности, вкл. публикации по темата на дисертацията и участия в научни конференции.

Дисертационният труд на Константин Белев е предаден в завършен вид в Катедра „Частноправни науки” през месец септември 2019 г. През м. октомври 2019 г. е проведено вътрешно обсъждане на представената от автора дисертация и след положително становище на катедрения съвет на катедра „Частноправни науки” на ЮФ при УНСС дисертантът е насочен към публична защита и съответно отчислен от докторантура с право на защита.

2. Обща характеристика на дисертационния труд - актуалност, значимост и съдържание на дисертационния труд

2.1. Актуалност и значимост

Темата на дисертационния труд на Константин Стойчев Белев е неизследвана цялостно в българската правна литература. Същата е актуална поради широката практическа приложимост на договорите за извършване на различни видове услуги, които обслужват гражданския и търговския оборот в страната, но поради липсата на обща правна уредба повдигат редица неизяснени и същевременно практически значими въпроси, свързани с предмета на договора, задълженията на страните по него, съответното приложение на правила, уреждащи други договори и приспособяването им към отношенията, породени от договора за услуга. Приложното поле на изследвания от автора договор непрекъснато се разширява поради ясно очертаната тенденция към увеличаване на значението на услугите за икономиката на съвременните развити държави, включително България като член на Европейския съюз. Темата поставя множество теоретични и практически въпроси, достойни за научно изследване. Като най-важни сред тях по мое мнение могат да се открият въпросите за очертаване на характерните белези на договора за извършване на услуга, отграничаването му от други договори и съответно извеждане на общо понятие за „услуга” като предмет на договор. От съществено практическо значение е и изясняването на въпроса за съответната приложимост на правилата, съдържащи се в правната уредба на други договори – напр. договор за изработка, договор за поръчка и др., както и аргументирането на изводи относно неприложимостта на част от тези правила в отношенията между възложител и изпълнител на услугата. Затова направеното от автора изследването може да се определи като оригинално в тази си част и представляващо научна новост.

2.2. Структура и източници

Представеният за защита дисертационен труд е структуриран правилно и логически изчистено. Отделните структурни единици следват логично една след друга, балансирани са като обем и задълбоченост, като по този начин е постигната смислова цялост на работата. Изложението е в общ обем от 328 стр., включващо и 606 бележки под линия. Състои се от увод, пет глави, разделени на параграфи и заключение, както и списък на използваните литературни и интернет източници (библиография). Използвани са 113 заглавия на български език и 21 заглавия на чужди езици. Приложена е и декларация за оригиналност, съгласно изискванията на чл. 27, ал. 2 от ППЗРАСРБ.

2.3. Съдържание

Въведението правилно очертава предмета на изследването, неговите цели и задачи, както и използваните от автора методи. Посочено е, че фокусът на работата е насочен към изследване на правната природа на договора за извършване на услуга – дали той има самостоятелен характер или не, и извеждане на критерии за разграничение от други, нормативно уредени договори, като и приложимостта на правилата в ЗЗД относно договора за изработка. Като методи на изследване са посочени различните форми на тълкуване на нормативните разпоредби – езиково, систематично, логическо, телеологично, разширително/стеснително и историческо, както и методите на формалната логика и сравнителноправния метод.

В глава първа, озаглавена „Обща характеристика на договора за извършване на услуга“, първо е проследено историческото развитие на договора, чиито първообраз е договора за наем на работа, от античността до наши дни. Застъпена и аргументирана е тезата, че исторически предшественик на договора е „нексумът“. Разгледана е правната уредба на договора в отменените нормативни актове, действали в нашата страна през различни периоди от време, вкл. през социалистическия период. Съществена част в тази глава е направената от автора обща характеристика на договора за извършване на услуга, като аргументирано са изведени неговите правни белези, които могат да служат за опора за теоретична дефиниция на този договор. Следва да се отбележи и сполучливият опит за класификация на различните видове договори за извършване на услуга, като са ползвани практически приложими критерии за тяхното деление.

Втората глава от работата, озаглавена „Предмет и възнаграждение на договора за извършване на услуга“, е посветена на елементите от същественото му съдържание, съобразно направените вече изводи в първа глава за неговия двустранен, възмезден и консенсуален характер. Тази глава по мое мнение представлява ядрото на дисертационния труд и съдържа най-много научни и научно-приложни приноси. В началото са изложени становищата в българската и чуждестранната доктрина относно услугата като обект на правото. Централна тема в тази глава, върху която са съсредоточени изследователските усилия на автора, е понятието за услуга като предмет на договора и елемент от същественото му съдържание. Правилно се изтъква, че “услугата“ като предмет на договора има съдържание и обем. Интересна и оригинална е застъпената от автора теза, че услугата като предмет на договора има външна (обществена) и вътрешна (индивидуална), като съдържанието на понятието обхваща в съвкупност всички признаци. Направен е и анализ на легалните дефиниции за услуга според действащото българско законодателство, които се съдържат в Закона за дейностите по предоставяне на услуги, Закона за данъка върху добавената стойност и Закона за защита на потребителите. Правилно се подчертава

обаче, че никоя от легалните дефиниции не може да послужи като основа за изграждане на общото понятие за „услуга“, а са такива, които законодателят е въвел във връзка с прилагането на съответния законодателен акт. По-нататък в глава втора са изследвани външната и вътрешната страна на „услугата“. Правилно вътрешната страна е свързана логически със задоволяването на индивидуална потребност на субекта на правото, а външната страна е свързана с обществения характер и функции на услугата. За яснота авторът е посочил и какви белези услугата не притежава и съответно не се отнасят до нея, като напр. това, че услугата не може да се изразява в прехвърляне на владение или предаване на вещ. По този начин чрез очертаване на характерните белези от външна и вътрешна страна, както и чрез изключване на други авторът сполучливо е изградил общото понятие за услуга. Важна част от съдържанието на тази глава е и съпоставката между предмета на изследвания от автора договор за извършване на услуга с предметите на договора за изработка, договора за поръчка и трудовия договор. На базата на подробно сравнение солидно обосновани са изведените разлики, които аргументират тезата, че предметът на договора за услуга не е тъждествен и не се поглъща от който и да е предмет на уредените в закона и споменат по-горе наименувани договори, а е установено само частично покриване.

По-нататък авторът изследва подробно елементите на услугата от външна страна, като изтъква нейната обществена природа, ползата от извършването ѝ и нейната стойност, като за последния елемент се черпят аргументи от разпоредбата на чл. 8, ал. 1 от Закона за данъка върху добавената стойност, съгласно който услуга е всичко, което има стойност и е различно от стока, от парите и чуждестранната валута. В тази връзка е извършено и сравнение между услугата от една страна и вещите.

Вторият елемент от същественото съдържание на договора – възнаграждението също е разгледан в тази глава, макар и по-кратко. Последното е обяснимо, тъй като този елемент, за разлика от първия (услугата), не разкрива особености в сравнение с възнаграждението, дължимо на основание други договори. Правилно се посочва обаче, че възнаграждението представлява паричният еквивалент на извършената услуга и е израз на нейната стойност.

В заключение и обобщение на втора глава са систематизирани изводите на автора относно правната характеристика на договора за услуга и критериите за разграничение от сходни договори. В тази връзка акцент е поставен, и това по мое мнение е съществен практико-приложен принос на автора, върху съответното приложение на действащи нормативни правила, уредени най-вече за договора за изработка и съответно неприложимостта на част от правилата с оглед разликите в предметите на двата договора.

В трета глава от дисертацията се проследяват сключването, действието и изпълнението на договора за извършване на услуга. Изведени са някои от особеностите на изследвания договор, свързани с ключовите за всеки договор въпроси. Например, наред с общите правила за сключване на договорите, уредени в чл. 13 от Закона за задълженията и договори, са изложени, макар и недостатъчно подробно и задълбочено според мен, и специфични правила относно сключването на някои договори за извършване на услуга. Такива са например договори за услуги, сключвани чрез публичноправни процедури, като тези, уредени в Закона за обществените поръчки. По-нататък се проследява и описва действието на договора за услуги, изразяващо се в правата и задълженията на страните, както тяхното изпълнение. Изтъкната е синалагматичната връзка между правата и задълженията, която е генетична с оглед пораждаването и съществуването на насрещните права и задължения, а също и функционална с оглед на изпълнението им. Във връзка с изпълнението на задълженията са посочени принципите на изпълнение, които са общи за всички договори и приложими и за изследвания договор – принципът на реалното изпълнение, на еквивалентност на насрещните престации и др. Изложени са и критериите за точно изпълнение на задълженията с оглед на изискванията за полагане на грижа на добър стопанин и респективно – на добър търговец, ако конкретният договор разкрива белезите на търговска сделка. Следва да се отбележи обаче в критичен план, че в тази глава авторът недостатъчно задълбочено според мен е изследвал специфичните особености най-вече на действието и изпълнението на задълженията, породени от сключен договор за извършване на услуга, а се е придържал към общоприложимите към всички договори правила и изисквания, т.е. значителна част от изложението в тази глава, макар и вярно, представлява повторение на широко известни в доктрината постановки.

Четвъртата глава от дисертационния труд, озаглавена „Неизпълнение и прекратяване на договора за извършване на услуга“, е посветена на същността на неизпълнението, формите на неизпълнение, различните основания за прекратяване на договорното отношение и последиците от него. Разгледани са както виновното неизпълнение и неговите последици, така и невиновното неизпълнение на задълженията. Подобаващо внимание е отделено на отговорността за имуществени и неимуществени вреди, причинени от виновното неизпълнение. Интерес в тази връзка представляват тезите на автора, макар и частично оспорими в някои отношения, във връзка с общата уредба на отговорността за неимуществени вреди по чл. 52 от Закона за задълженията и договорите и нейната приложимост в отношенията между страните по договор за извършване на услуга. Анализирани са и специалната правна уредба на отговорността за неимуществени вреди поради неизвършване на определени услуги при договор за организирано

туристическо пътуване, регламентирана в чл. 35, ал. 5 от Закона за туризма, а също и актуалната практика на Върховния касационен съд на РБ относно обезщетяването на неимуществените вреди, обективизирана в Тълкувателно решение № 4/20212 на ОСГТК, ВКС и с което се прави значим пробив в разбирането, че понесени неимуществени вреди подлежат на обезщетяване само при деликтната отговорност, но не и при договорната. Изложението в тази четвърта глава засяга и другите правни средства, освен претенцията за обезщетение, за защита на страната по договора в хипотеза на неизпълнение на насрещно задължение – иска за реално изпълнение по чл. 79, ал. 1 ЗЗД при предпоставката за съхранена обективна възможност за извършване на услугата, овластяването на кредитора да извърши престацията за сметка на длъжника, както и възможността да развали договора. Във връзка с обективната последваща невъзможност за изпълнение е отделено внимание на случаите, когато невъзможността се дължи на непреодолима сила, случайно събитие и стопанска непоносимост на престацията. Разгледани са и правните последици при невиновното неизпълнение, които са класифицирани в четири вида - погасяване на облигационното отношение занапред, погасяване с обратна сила, спиране на изпълнението при временна невъзможност за изпълнение и възникване на извъндоговорно отношение между страните по договора по повод на осъществено неоснователно обогатяване при нищожност на договора, унищожаване и разваляне. Относно последната група последици обаче авторът е оставил недоизяснени редица важни за практиката въпроси, свързани с размера, начина на изчисляване на обезщетението и меродавен за това момент, а също и с изискуемостта на дължимата престация тогава, когато неоснователно обогатяване е допуснато между страни по прекратен договор за извършване на услуга. И в тази глава, подобно на предходната глава трета, авторът е допуснал увеличаване в описание на известни постановки в българското облигационно право, приложими за всички договори, за сметка на нужните акценти върху спецификите на неизпълнението и прекратяването на договора за извършване на услуга и техните последици.

В глава пета са разгледани някои, т.н. от автора специални договори за извършване на услуга. Направен е донякъде сполучлив опит да се направи тяхна обща характеристика и същите да бъдат оригинално класифицирани в няколко групи – договори за услуги в полза на субекти – адресати на Закона за обществените поръчки, договори за услуга в полза на имуществото на правните субекти и договори за услуги, свързани с човешката личност. Разгледани са, макар и недостатъчно подробно и изчерпателно, някои отделни специални договори за извършване на услуга във връзка с извършвани услуги по Закона за концесиите, услуги свързани и съпътстващи доставки от ВиК оператори,

електроснабдителни дружества, доставчици на комуникационни и интернет услуги и други комунални услуги, договори за инвестиционно проектиране, за строителен надзор, договор за правна защита и съдействие, за охрана и др. Изложението в тази последна глава, макар и интересно, се опитва да покрие твърде широк спектър от проблеми, което е непосилно и практически невъзможно да бъде обхванато и да се изследва с необходимата за дисертационен труд задълбоченост. Затова по мое мнение авторът е по-добре да преосмисли тази глава и при евентуално бъдещо издаване на дисертационния си труд или да я разшири и задълбочи, или да я премахне изцяло, тъй като всеки един от накратко разгледаните договори са достойни за самостоятелно монографично изследване.

В заключението на дисертационния труд са обобщени основните резултати на изследването и са направени редица конкретни предложения за усъвършенстване на българското законодателство, повечето от които са по мое мнение са от съдържателна гледна точка разумни и обосновани, но някои от тях недостатъчно прецизни или недостатъчно ясни (напр. предлаганите от автора нови разпоредби на чл. 271а и чл. 273а ЗЗД) като формулировки на нормативни текстове.

2.4. Изложение

Като цяло дисертационният труд се отличава с богатство и многопластовост на разгледаните от автора хипотези. Езикът е разбираем и четивен. Повечето от поддържаните от автора тези са логично и подробно аргументирани. Цялостното ми впечатление при прочита на дисертационния труд е, че авторът притежава задълбочени познания в сферата на частното право и по-конкретно на договорното право, както и способност за самостоятелни научни изследвания. Наред с това може да се отбележи, че авторът има поглед върху разглежданите въпроси и от практическа гледна точка, което му позволява да открие важните за практиката проблеми, да насочи изследователските си усилия върху тях и да предложи своята интерпретация, а там където е необходимо и да направи предложение за допълване и/или промяна в нормативната уредба. Изложението показва също, че авторът умее да води етична и ползотворна задочна научна дискусия с цитираните от него автори, независимо дали споделя или оспорва тяхното становище по един или друг разглеждан от него в работата въпрос.

3. Научни и научно-приложни резултати и приноси

Дисертационният труд разкрива научни и научно-приложни резултати, които могат да бъдат определени като приноси в развитието на правната наука у нас. По-важните от тях, освен отбелязаните по-горе в т. 2 от рецензията, според мен са следните:

3.1. Дисертационният труд представлява сполучлив опит за цялостно и първо по рода си изследване и задълбочен анализ на широко разпространения в практиката, но без обща правна уредба, договора за извършване на услуга;

3.2. Теоретичен научен принос на автора е изясняването на характерните правни белези на договора за извършване на услуга;

3.3. Съществено обогатяват българската правна теория и направените от автора сполучливи отграничения на изследвания от него договор от сродни договори, извеждането на обща теоретична дефиниция и направената в работата класификация на различните договори за услуги;

3.4. Научна новост и съответно важен принос на автора е сполучливото според мен изграждане на общо понятие за „услуга“ като предмет на договор;

3.5. Научно-приложен принос има изясняването на въпросите за съответната приложимост или респективно неприложимост към договора за извършване на услуга на действащи нормативни правила, уреждащи отношения, породени от други договори – договор за изработка, договор за поръчка и трудов договор;

3.6. Принос на автора представляват и разумните по същество предложения *de lege ferenda* за усъвършенстване на българското законодателство и най-вече добре аргументираната от него необходимост от създаване на обща правна уредба на този договор, което би облекчило в значителна степен правоприлагането, тъй като ще отпадне необходимостта от приспособяване в отношенията между страните на правила, писани за уреждане на други видове договори.

Изброените неизчерпателно научни и научно-приложни резултати на дисертационния труд представляват по мое мнение оригинален принос в българската правна наука, като същевременно разкриват и практическата приложимост на изследването с оглед усъвършенстване на правната уредба.

4. Критични бележки и препоръки

Към дисертационния труд могат да се отправят и някои критични бележки и препоръки:

4.1. Работата би спечелила, ако авторът бе изложил по-накратко общите положения, свързани със сключването, действието, изпълнението и неизпълнението на задълженията, валидни за всички договори, за сметка на по-подробен анализ на специфичните въпроси и проблеми, които повдига договорът за извършване на услуга;

4.2. С оглед на твърде големия брой специални договори за извършване на услуги, които са разгледани в пета глава, изложението в тази си част оставя впечатление за известна повърхностност и незавършеност. По-добре е било тази глава да отпадне, а

проблемите на специалните договори за извършване на услуги да бъдат предмет на по-нататъшни усилия на автора в рамките на друго монографично изследване;

4.3. Тезата, че договора за извършване на услуга и вид договор за изработка, макар да е в хармония с константната съдебна практика у нас, би следвало да бъде по-добре аргументирана, тъй като е възможно да се аргументира и обратната теза, а именно, че договорът за изработка всъщност е вид договор за извършване на услуга, по-конкретно резултативна услуга, какъвто подход имат законодателите в някои чужди държави – напр. Австрия и Руската Федерация. В тази връзка би могло да се препоръча на автора при евентуално издаване на дисертационния си труд да го доработи и допълни в тази си част за доизясняване на съотношението между предметите на договора за изработка и този за извършване на услуга;

4.4. Спорни или поне недостатъчно добре аргументирани са изводите на автора за престационната кондикция и съответно конкретната приложимост на съставите по чл. 55, ал. 1 ЗЗД в отношенията между страните по нищожен, унищожен или развален договор;

4.5. Научният апарат, с който си служил авторът е могло да бъде обогатен с допълнителни заглавия на латиница (в библиографията на труда са посочени само 2 такива), тъй като в западната литература отношенията, свързани с извършване на услуги е разглеждан в множество публикации предвид практическата значимост на договора.

Направените в тази точка от становището ми критични бележки следва да се разглеждат главно като препоръки за прецизиране на изложението като съдържание, както и за евентуалното му допълване, ако същото бъде предложено за публикуване, което с оглед на практическата значимост на изследването препоръчвам на автора. Критичните бележки и препоръки обаче по никакъв начин не променят общото много добро впечатление от дисертационния труд, нито заличават достойнствата му и неговите съществени научни и научно-приложни резултати.

5. Оценка на публикациите по темата на дисертацията и на автореферата

5.1. Авторът на дисертационния труд има четири публикации по отделни важни проблеми, които са изследвани в работата му. Това са две статии - „Договор за услуга и трудов договор“, сп. „Общество и право“, бр. 7/2018 г. и „Договор за изработка и договор за услуга – прилики и разлики“, сп. „Общество и право“, бр. 35/2017 г. и два доклада, изнесени на научни конференции и впоследствие публикувани в сборниците им – „За приликите и разликите между договор за изработка и договор за услуга“, доклад на Юбилейна научна конференция 2016 „Право и бизнес – усъвършенстване на нормативната уредба“, Сборник доклади, Том I, Частно право, Издателски комплекс – УНСС и „Предмет на договора за извършване на услуга“, Доклад от Годишна национална конференция 2014

г., Проблеми на законодателството и правоприлагането, свързани с развитието на бизнеса в Република България и Европа, Сборник с доклади, Том I, Издателски комплекс – УНСС.

Отделно от посочените четири публикации по темата, авторът е участвал и в още две научни конференции с доклади по темата на дисертацията - „Неимуществените вреди поради неизпълнение на договора за услуга“, изнесен на научна конференция научна конференция на тема „Традиция и развитие на законодателството в сферата на икономиката“, организирана по повод 50-годишнината от приемането на Наказателния кодекс в Голяма и малка конферентна зала на УНСС гр. София, като този доклад е под печат, както и доклад, изнесен на Четвърта национална годишна конференция: „Предизвикай: ПРАВОТО!“ на тема „Предизвикай: Неоснователното обогатяване!“ на 19 октомври 2018 г. в гр. София, Съдебна палата на тема: „Реституция на извършеното по договора за услуга в хипотезите на неоснователното обогатяване.“

С оглед на цитираните публикации може да се направи изводът, че значителна част от резултатите на изследването са разпространени в достатъчна степен сред правната общност и независимо, че по отношение на автора не са приложими сега действащите изисквания на ЗРАСРБ и Правилника за прилагането му относно наукометричните изисквания към кандидатите, може да се посочи, че той покрива и дори надвишава сега действащите изисквания.

5.2. Авторефератът на дисертацията е изготвен правилно. В него авторът стегнато, ясно и коректно е представил накратко съдържанието на отделните части на своята работа, основните резултати от своите изследване, като с известна скромност е посочил и по-съществените според него научни и научно-приложни приноси.

6. Заключение

С оглед на гореизложеното считам, че представеният за публична защита дисертационен труд отговаря на изискванията, уредени в чл. 6, ал. 3 от Закона за развитието на академичния състав в РБ (ЗРАСРБ) и чл. 27 от Правилника за прилагането му. Давам положителна оценка по смисъла на чл. 10, ал. 1, изр. 2 ЗРАСРБ на защитавания труд, поради което убедено ще гласувам в подкрепа на предложението за даване на **образователната и научна степен „доктор“ на автора на дисертацията – Константин Стойчев Белев** по научната специалност „Гражданско и семейно право“ в професионално направление 3.6. „Право“.

09.01.2020 г.

Изготвил: .....

(доц. д-р Мирослав Димитров)